

nine, krčao je »Ford« *polupraznih crijeva*«, »lipanjska vrućina *dašće* i hlapi iz sparnih zemljinih *pluća*«, »kroz prozor struji *prpošno* i *razbludno* majsko *milovanje*, toplo i mirišljivo« i t. d.

Slične karakteristike imaju i Božićeve formalne usporedbe. I u njima je očigledna uzajamnost i slivenost seljakova života s prirodom, koja ga okružuje, i sa životinjsko-biljnim svijetom, koji ga hrani i za koji je on neposredno životno zainteresiran:

»a novih cura po selima kao maslačaka s proljeća«, »ko to sad hoće Garu, zdravu zdravcitu kao žesticu stijenu, a mladu kao kaplju runolisnu«, »pobunjenici vriju iz dvorišta kao iz mravinjaka«, »ženske čate kao vrapci«, »sjedila je kao kakva kokoš jastrebuša, koja se rakoli u svom skritom zelenom gnijezdu«, »sve ćelije kao da joj se mrijeste kao ribe«, »nabusit će se muladi po selima ko troskoti po poljima«, »razblažit ćeš se i ti, kad rodiš, udovice, ko so u vodi«, »jedrila je teškim hodom kao patka naduhana droba«, »dok bi on sladostrasno roktao kao češkano prase«, »bistri mu se [vino] ... ka' rumen nebeska«, »vina se ne treba odricati, jer ono ... zaboravom grabi poput dobrog vranca dugi zemni put« i t. d.

Ritam i melodija Božićeve rečenice uglavnom se podudara s ritmom i melodijom narodnog govora i ne razlikuje se u tom pogledu mnogo od slične suvremene proze. Razlika se tek katkada osjeća između ujednačenog govora seljaka i Božićeva izvandijaloškog teksta, koji je gdjegdje nagomilan pridjevnim (atributivnim) ili glagolskim (predikativnim) nizovima:

»kao grusni, životinjski, sluzavi, krvavi talog crijeva«, »iz sivih joj očiju izgrizalo nešto sluzno, mamno, olijeno, klamiće joj i srce koturavo i zaklokoće katkad pod sušnim grlom« i t. d.

Analiza konstrukcije Božićeva romana, strukture njegovih opisa i dijaloga, dramatičke gradacije zbivanja u romanu i psihologije njegovih lica nije predmet ovog članka. Takva analiza tražila bi posebnu literarno-stilističku studiju.

O DEKLINACIJI I AKCENTUACIJI TUĐICA MUŠKOGA RODA NA SAMOGLASNIK

Bratoljub Klaić

Na ovaj me članak potiču, pored ostaloga, i ova mjesta iz naše štampe: »Kada biste vi znali ono što znaju *gnu*« (*Pobuna na Kejnu*, prijevod Olge Humo, Sarajevo 1954), zatim: »Na traci (filmskoj, moja opaska) se vide mnogobrojna stada antilopa, zebri, *gmua*, kako mirno šetaju i pasu« (*Politikin zabavnik*, Beograd, 9. aprila 1955., str. 4.), pa: »*Torpeda* padaju« (*Vjesnik*, Zagreb, 26. travnja 1955., str. 4.), dalje u istom članku: »To su sigurno torpedni avioni, koji žele da izbace

svoja torpeda na bojne brodove«, i još dalje: »Ništa nisu bacili, nijedna bomba nije pala, niti je *kakav torpedo pljusnuo* u vodu«. Isto i u *Pomorskoj enciklopediji I.*, Zagreb 1954., str. 478.: »Tek u trećem naletu, kad su gotovo napali vlastitu tešku krstaricu Norfolk, avioni oko ponoći spuste *svoja torpeda*, od kojih *jedan* pogodi protivnika, ali bez većeg učinka«, te: »Na sreću *nijedan torpedo nije pogodio*« (ibidem).

Kako se vidi, jedan pisac uopće ne deklinira imenicu *gnu*, dok je drugi deklinira i donosi od nje genitiv kratke množine, a kod imenice *torpedo* nalazimo u jednini muški rod prema srednjem u množini.

Navedenim primjerima neka budu pridruženi i ovi: »Postepeno su *intermezzi*« postali samostalnim scenskim djelima opsežnog sadržaja i zasebnog duha (Andreis, *Povijest glazbe*, Zagreb 1942, str. 158.), pa: »Karakteristični su u suvremenoj glazbi česti *pizzicati*«, koji su već po sebi lišeni mogućnosti ekspresivnog djelovanja« (ibidem, 434), ili: »Pasija za *sole*, zbor i orkestar« (ibidem, 540), gdje vidimo plural tudica na samoglasnik -o u muškom rodu, suprotno sprijeđa spomenutom sing. *torpedo* m. roda prema pl. *torpeda* sr. roda. Isto čitamo u istoj knjizi na str. 469.: »Takva su djela u prvom redu *nokturni*...« i: »Iz romantizma su potekli i Chopinovi *scherzi*« nasuprot: »...brojni uspjeli zborovi, sonate, *tria*, kvarteti...« (434), dok isti pisac na istoj strani donosi *glasovirski trio* u jednini muškoga roda.

Nedekliniranje strane riječi nalazimo i u Jože Požgaja *Metodici muzičke nastave* (Zagreb 1950), gdje na str. 117. čitamo: »Polaganiji *od andante* su redom: *adagio*, *largo*, *lento*, *grave*«, pa dalje: »Brži *od andante* su redom: *moderato*, *allegro moderato*...«

Ovi primjeri, a mogli bismo ih nabrojiti mnogo više, stavljaju nas pred problem: *da li* deklinirati tude opće imenice na samoglasnik i *kako* ih deklinirati, ako se odlučimo za njihovu deklinaciju.

O tom je pitanju kod nas pisano vrlo malo, pa zato nije ni čudo, što pisci ne znaju, kako im valja postupati. Maretić je (*Gramatika i stilistika* 1931, str. 152. i 153.) govorio samo o vlastitim imenima i zauzeo stav ponešto različit od Vukova i Daničićeva, koji (Maretićev stav) kulminira u rečenici: »Ne može se, mislim, odobriti ni nom. *Apendinije*, koji je doduše načinjen prema gen. i dat. *Apendinija*, *Apendiniju*, ali nastavak *ije* služi samo za imena grčkoga i latinskog podrijetla, kako su *Dimitrije*, *Ovidije* i t. d. Opravdani su dakle samo oblici: nom. na *i*, gen. i dat. na *-ija*, *-iju* i pridjevi na *-ijev*«. Druge gramatike (pa ni časopisi) ne govore ni toliko, osim najnovije *Gramatike hrvatskoga ili srpskoga jezika* (Hraste, Brabec, Živković, II. izdanje, Zagreb 1954), koja na str. 57. bilježi: »Muškoga su roda, te se i mijenjaju kao imenice muškoga roda, strane riječi (skraćene) na -o: *auto*, *dinamo*, *foto*, *radio*, *scenario*, gen. *auta*, *dinama*, *fota*, *radija*, *scenarija*..., nom. množ. *auti*, *dinami*, *foti*, *radiji*, *scenariji* i t. d. Ali *kino* je obično srednjeg roda (i mijenja se kao *selo*): U koje kino ideš? *Naša* su *kina* uvijek *puna*.«

Ovim stavkom iz naše najnovije gramatike riješeno je dakle (ali samo za neke imenice na -o) prvo postavljeno pitanje, t. j. *da li* treba deklinirati tuđe opće imenice na samoglasnik. Moramo ih deklinirati, dakako, i to kao imenice muškoga roda, i propisanom rješenju s genitivom na pr. *auta* i pluralom *auti* ne može biti ozbiljna prigovora, prema čemu onda i *torpedi* i *triji*, a ne *torpeda* i *trija*. To rješenje podupire i Boranićev Pravopis (1951), u kojem na str. 37. čitamo: »...veliki korzo, prvi solo, množina korzi, soli«.

Ali tuđih općih imenica muškoga roda ima u našem jeziku i s drugačijim završecima, kako smo već i u ovom članku vidjeli iz primjera *gnu* i *andante*, a ni svako *o* nije iste kvalitete. Da li i njih deklinirati kao i netom spomenute imenice na -o, ili ih puštati indeklinabilne, kako su uradili Olga Humo i Joža Požgaj? Na to pitanje odgovara već Maretić (ibidem), dakako za vlastite imenice: »Ja mislim, da nijedan od tih načina nije dobar« (Vuk i Daničić pisali su naime na pr. *Gete*, gen. *Geta*, odnosno *Linde*, gen. *Lindeta*, a katkada, po ruskom načinu, nisu nikako deklinirali strana vlastita imena), »i da bi bolje bilo u gen. na pr. *Getea*, u dat. *Rankeu* i t. d.«, a tome se pridružuje i Boranić izričito za imenicu *gnu*, kojoj piše gen. *gnua* (Pravopis 1951, str. 114.). Za deklinaciju ove imenice ima i potvrda u školskoj knjizi u jednom tekstu ispod slike: »Stado zebra na pojilu na afričkom travnjaku, iza njih 3 *gnua*« (Fink-Kaman, *Zoologija* za V./I. razred, Zagreb 1952, str. 74.).

Treba dakle i takve imenice deklinirati, i sada se dakako nameće pitanje: *kako?* Tome se pitanju može pristupiti s gledišta završnog vokala i s gledišta akcenatskog. U ovom ću članku nastojati da spojim jedno i drugo gledište, dajući prednost akcenatskom, jer je akcent često odlučan za deklinaciju pojedinih ovakvih riječi, pa i onih na *o*, koje pitanje spomenuta školska gramatika nije riješila u potpunosti.

Prije svega *jednosložne imenice*. Ako primimo akcent *Zoološke terminologije* (Beograd, 1932, dalje citirano: ZT), imenica *gnù* (gnù bjelòrepì), s Boranićevim genitivom *gnùa* (akcent moj), može se svrstati u naš akcenatski tip *djèd*, *djèda*, prema čemu onda i množina *gnùi*, *gnùā*, ili — možda bolje — *gnùovi*, *gnùòvā*. No kako se ta imenica, koliko sam mogao provjeriti među svojim slušačima štokavcima, kod mnogih javlja u množini s akc. *gnùovi*, *gnùòvā*, a u nom. jedn. s akc. *gnù*, gen. *gnùa*, mislim, da bi je bilo uputnije svrstati u tip *bòj*, *bòja*, pl. *bòjevi*. Na taj bi se način ona akcenatski izjednačila s jednosložnim imenicama, koje sam zabilježio s akc. kao *kè*, *kèa* (biljarski štap), pl. *kèovi*. S takvim sam akcentom zabilježio još i riječi: *grô*, *grôa* (većina) i *ščì*, *ščija* (vrsta ruske juhe), instr. dakako kod prve: *gròom*, a kod druge: *ščijem*. Više ovakvih imenica nisam našao po našim rječnicima, ali je njihova deklinacija i akcentuacija sigurno dobro primjenljiva u postupku s imenima pojedinih glasova: *â*, gen. *âa*, pl. *âovi*, *bè*, gen. *bèa*, pl. *bèovi* i t. d., a da takva potreba postoji, neka posluži ovaj primjer: »...To su njezini *aovi*, njezini *uovi*, njezini *ceovi*, njezini *teovi*« (Shakespeare, *Na tri kralja*, prijevod M. Bogdanovića).

Isto nam je tako određen odnos prema deklinaciji i akcentuaciji ovakvih slučajeva potreban i u postupku s istočnjačkim imenima tipa *U Nû*, pa *Čû-Dê*, s kojima se, osobito u novije vrijeme, svaki dan susrećemo (gen. *U Nûa*, *Čû-Dêa*, dat. *U Nûu*, *Čû-Dêu* i t. d.). (*Bilješka*: Na riječi *U* je dugosilazni akcent.)

Dvosložne imenice pokazuju veću šarolikost. One sa završetkom *-o* i s akcentom kao na pr. *těmpo*, gen. *těmpa* ulaze bez poteškoća u naš akcenatski tip, kome pripadaju na pr. imenice: *bicko*, *brătko*, *děčko*, *liško*, *pláčko*, *snjěško*, *srěčko*, *zldčko*, te vlastita imena: *Bôško*, *Cvjětko*, *Răstko*, *Tvřtko*, *Vlătko*, *Zlătko* i dr. Poteškoća je samo s njihovim pluralom, no i tu nam pomaže Maretić riječima: »... , a od *děčko* ne govori se drukčije, nego *dečki*, *dečkima*« (*Gram. i stil.* 113). Ta je Maretićeva pomoć, međutim, samo polovična, jer: »Ne mogu reći, kako bi, kad bi bio običan, glasio genitiv plur. od riječi, kojima se osnova svršava na dva konsonanta (na pr. *dečko*, *Marko*, *Živko*), bi li im se među ta dva konsonanta umetalo *a* (na pr. *Mărākā*, akc. *moj*) ili ne bi (*Mărkā*, akc. *moj*)«. Prema *dečki* onda dakako: *ăuti* (ako se složimo, da je ovo *au* jednosložno), *dăi*, *făti*, *kănti*, *kărzi*, *măti*, *săldi*, *skêrci*, *tăngi*, *těmpi*, *těrnî*, *tôrzi*, *trjji*, kako je, uostalom, već naprijed pokazano. Što se tiče genitiva množine, ne vjerujem, da ima razloga za umetanje nepostojanog *a*, pa mislim, da se sasvim lijepo može govoriti: *kăntă*, *kărză*, *săldă*, *skêrcă*, *tăngă*, *těmpă*, *těrnă*, *tôrză*. (Usput spominjem, da od imenice *děčko* bilježim gen. pl. po i-deklinaciji s akc. *děčki*.)

Neke imenice ovoga tipa odupiru se, međutim, ovakvu postupku. To su na pr. *dîngo* i *mûngo* (akc. i oblik iz ZT). Od prve bilježim množinu *dîngosi* u primjeru: »*Dingosi*, divlji australski psi« (Petar Ustinov, *Ljubav četvorice pukovnika*, prijevod Koste Spaića), a u drugoj je španjolski nastavak za plural prodr'o, čini se, i u jedninu, pa tako u *Borbi* od 1., 2. i 3. svibnja 1955. čitamo i ovo: »Priče o tome uglavnom se podudaraju s nekim putopisima i lovačkim doživljajima iz indijskih prašuma, u kojima se *mungos* upušta u borbu čak i sa zloglasnom kraljevskom kobrom.« Koliko god je ovakvo rješenje razumljivo, ne vjerujem, da nam je potrebno pored naše mogućnosti *dîngo*, *dînga*, pl. *dîngi*, odnosno *mûngo*, *mûnga*, pl. *mûngi* (sibilizacija ovdje nije uobičajena, jednako kao ni kod množine imenice *tango*, iako bi se prema Maretićevu *Marci*, *Marcima* mogla očekivati). I sprijeda spomenuta imenica *fôto* dolazi danas sve više u pruralu *fôtosî*, prema čemu i nom. sing. *fôtos*, a tome se pridružuje i ovaj primjer: »Povijest jednog našeg novog *silosa* kapaciteta 30.000 tona« (Novi mlinovi i silosi, *Vjesnik*, Zagreb, 17. V. 1955.), dakako ako primimo akc. *šilos*, pored kojega se govori i *šilos*. Od imenice *lăso* bilježim neočekivanu dugu množinu u primjeru: »Te zvijeri (jaguari i pume) žive na ivicama šuma i u visokoj travi »pampasa«, gdje smjeli jahači, kao na trci, jure za njima i love ih *lasovima*« (Sven Hedin, *Transhimalaja u Čitanci za VI./II. razr.*, str. 225.), ali ta imenica dolazi i u srednjem rodu, na pr. »*Ovo laso* je suviše *slabo* da bi se vječno moglo vezati sunce« (Politikin zabavnik, Beograd, 21. V. 1955., str. 4.).

Druge dvosložne imenice s ovakvim akcentom završavaju se, koliko sam ih ja pobilježio, na *-i*: *kīvi* (ptica, ZT), *māki* (majmun, Benešić, *Hrvatsko-poljski rječnik*, Zagreb 1949, dalje citirano: Ben.), *pōni* (konj, ZT), *tāksi* (Ben.), *vīski* (rakija) i na *-u*: *ēmu* (ptica, Ben.), *kūdu* (sisavac, Ben.), *nāndu* (ZT), *zēbu* (ZT). Na pitanje, kako da ih dekliniramo, nalazimo odgovor u Boranića (ibidem), gdje u teoretskom dijelu (str. 37.) nalazimo *maki* : *makija*, a u rječniku *nandu* : *nandua*, *zebu* : *zebua*. Plural od imenica na *-i* pisat ćemo po pravilima našega pravopisa: *kīviji*, *mākiji*, *pōniji*, *tāksiji*, *vīskiji*, a od imenica na *-u*: *ēmui*, *kūdui*, *nāndui*, *zēbui*. Akcent je bez promjene, a iverug enupl. dolaze i ovdje dakako uobičajene dvije dužine: *kīvijā*, *ēmūā*. Ovdje treba spomenuti i poimeničeno *fōrte* (više ih na *-e* nisam našao u gradi), od kojega možemo čuti gen. *fōrtea*, pl. *fōrtei*.

Ristić-Kangrgin *Rečnik srpskohrvatskog i nemačkog jezika* (Beograd 1928, dalje citirano: RK) donosi tri imenice na *-i* s kratkouzlaznim (sporim) akcentom, i to *dēndi* (Boranić, ibidem, piše tu imenicu još kao *dandy*, usp. o. c. 37), *dērbi* (prema engl. *derby*) i *krōki* (prema franc. *croquis*), kojima se pridružuje Benešićevo *īndri* (*īndri* promjenljivi, sisavac). Njihova je deklinacija ista kao i kod *kīvi*, *kīvija*, na što upućuje i Boranićevo *dandyja*, *dandyjev*, dakle *dēndi*, *dēndija*, a i akcent im se ne će mijenjati sve do gen. množ., gdje bi morao biti *dēndijā*, *dērbijā*, *krōkijā*, *īndrijā*, ako uzmemo, da taj tip imenica možemo svrstati pod naš tip *jēlen*, gen. pl. *jēlēnā*.

Dalje razmatranje dvosložnih tuđica vodi nas do imenica t'pa *bifē*. Po Boranićevu *Pravopisu* (str. 37.) u tim se imenicama još nije potpuno završilo prenošenje akcenata, jer on govori: »Na naglašeno krajnje *a*, *o* nadovezuju se padežni nastavci kao na osnovu«, pa onda među ostalim riječima citira i primjer *plātō* : *p'atca*, a dalje nastavlja: »Osnovno *-o* ostaje u općoj imenici i onda, kad se *prvi slog* (kurziv moj) naglašuje: *nivo* (znači: *nivō*), gen. *nivoa*.« Moji izvori imaju naprotiv riječ *plātō* jednako naglašenu kao *i nivō*, a tako i ostale riječi, koje ću odmah nabrojiti, osim *filē*, *krōki*, *ragū* (sve Ben.), koje se očito mogu čuti i s akcentom *filē*, *krōki* (ako se ne složimo sa naprijed spomenutim akcentom iz RK) i *ragū*.

Ovakvih imenica imamo na *-e*: *bifē*, *glāsē*, *klīšē*, *kōljē* (ogrlica, *collier*, RK), *kūpē*, *pirē*, *sižē*, *žēlē*, *žilē* (prsluk), na *-i*: *dēbi* (prema franc. *debit* i *debut*), *mēnī* (jestvenik, jelovnik), *rēvi* (revija trupa, RK), *žiri* (porota), i na *-o*: *ārgō*, *bīrō*, *dēpō*, *nivō*, *pāltō*, *plātō*, *rēšō*, *sākō*, *ševrō*, *trikō*, *trimō*, *žirō*, što ne isključuje i imenice na *-a* i na *-u*, ali ih u gradi nisam našao, osim spomenutoga *ragū* — *ragū*.

(Nastavit će se.)

O S V R T I

KAKO KOD NAS NEKI PREVODE?

Ne jedamput su mi odvratili učenici, kada sam ih prekoravao zbog neke pravopisne ili gramatičke griješke: »Pa tako piše naša štampa.« Ljutio sam se. Ali šta sam mogao. Njihova je reakcija, nažalost, bila sasvim na mjestu. Činjenica je naime, da naša štampa nije u jezičnom pogledu uvijek na visini svojega zadatka. I dok se nigdje na svijetu ništa ne izdaje, što nije s jezične strane ispravno, kod nas nije tako. »Što će nama vaša gramatička i pravopisna pravila; što nam trebaju vaši pravopisni propisi? Siti smo vaših profesorskih cjepidlačarenja.« Tako i slično viču mnogi nadobudni »pisci«, kada ih podsjetiš, da ne znaju svojega materinskoga jezika, jao i pomagaj, ako si im se usudio reći, da su nepismeni. Jedan mi je čak neke savezne stručne škole uvrijeđeno kazao: »Kako, vama ne valjaju moji sastavci? Velite, puni su pogrešaka. To ne razumijem. Vi ne znate, da sam ja dopisnik toga i toga lista? On prima i objavljuje svaki moj članak onako, kako ga sastavim.« Možda je govorio istinu. Nisam išao provjeravati njegovih navoda. To je bilo 1949. god. Ali, je li danas bolje u tom pogledu? Ne bih rekao. Našoj se omladini tura još uvijek u ruke pod vidom literature svašta, stvari sadržajno sumnjive, a jezično ispod svake kritike. Koje li onda čudo, ako naši mladi imaju u pitanjima jezika ovakav stav? Škola čini sve, što je u njezinoj moći, da se ta nemila pojava ukloni. Ali se njeni uspjesi jedva opažaju. Uzaludna je njezina muka; ne ispravi krive Drine, dok se ne nađu na zajedničkom poslu svi mjerodavni. U prvom redu naša narodna vlast. Reda mora da bude.

Kao primjer, kako naša štampa odmaže školi, neka nam posluži knjiga koja je nedavno izašla: Franz Eichhorn: Zeleni pakao. Filmsko putovanje dolinom Amazonke i kroz prašume Brazilije. (Orig.: In der grünen Hölle. Kurbelfahrt durch Brasilien.) Sa njemačkog preveo: D. Franjo

Brössler. Zagreb, 1955. Seljačka sloga. (Strani pisci.) Prijevod vrvi od griješaka. Nema stranice bez griješke, a na mnogima ima ih i po nekoliko. Nisu to samo štamparske omaške. Najvećim dijelom radi se o grubim gramatičkim i pravopisnim pogreškama. Evo, neka govore sami primjeri (broj uz riječ označuje stranu)!

Najprije navodim:

1. štamparske griješke:

ztvorio mj. zatvorio 34, angažario mj. angažirao 36, stastativ mj. stativ 42, jede mj. jedne 44, gudaom mj. gudaom 55, kratku mj. kratko 61, perfekt mj. prefekt 84, dobranu mj. dobrano 68, puneruke mj. pune ruke 105, čakalicu mj. čakalicu 106, snimaja mj. snimanja 129, suprote mj. suprotne 132, neprekrekidno mj. neprekidno 137, perfektu mj. prefektu 145, dane mj. dana 144, koje mj. ko je 149, boravašte mj. boravište 163, vrijeme mj. vrijeme 166, Amerirci mj. Americi 167, uobitelji mj. obitelji, medaljom mj. medaljon, kasnije mj. kasnije 92. — Svakako previše pogrešaka i za marljiva korektora.

2. pravopisne griješke:

Prevodilac dr. Franjo Brössler služio se dvojakim pravopisom: našim školskim, Boranićevim, i onim, koji je vrijedio u Jugoslaviji do Oslobođenja, onim od g. 1929. On piše: najtočnije 9, točan 12, točno 13, točaka 9, 12, 13, 17, — ali tačku, tačno 74, 106, 171. Veli: jedanput 42, obranbeni 171. Griješi vrlo često u pisanju *je - ije*: dvijema 8, bjelca 36, isripovijedio 39, štediti, strijelovito 41, gorila 50, grmiti 62, zapovjed 59, riječniku 63, vrvila 70, osvjetljena 71, uštedila 76, blještali 86, korjena 89, odoliti 89, naletiti 90, 135, krijeposti, svjesni, svjestan 120, razletili 124, zavolilo 125, dijelić 129, dvijesta, pijev 136, uštedili 141, prevoznih 143, vrijednijih 146, rascjepljena 148, strijelicama 154, blještati 155, doživili 158, dijelić 159, nerješanim 163, odoljevaju 172, izmjenjenom 175,